

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1940 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt av § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen jämte i ämnet väckt motion.

Till konstitutionsutskottets handläggning hava båda kamrarna den 13 mars 1940 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 152, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt nedan intagna förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt av § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft en i anledning av propositionen inom första kammaren väckt, till utskottet remitterad motion, nr 174, av herr *Lindhagen*, vari hemställes,

»att riksdagen ville med anledning av propositionen 152:

1) allenast provisoriskt godkänna propositionen, dock med följande ändringar, som utskottet torde formulera:

a) Ombudsmännens huvudsakliga uppgifter även enligt instruktionen böra uppflyttas till grundlagen.

b) Valet av ombudsmän bibehålles att såsom nu vara ett allmänt val och ej principiellt förvandlas till en proportionell, i vår tid ännu gemenligen partipolitisk valförrättning.

c) Den i propositionen omsider medgivna betänketiden för valmännen att upptäcka den lämpligaste kandidaten utsträcket från föreslagna tio dagar till åtminstone tjugo dagar.

d) Riksdagen bör förordna någon utväg till närmande i någon mån till romarnas lag, enligt vilken folktribunerna finge väljas endast bland plebejerna, det vill säga de obefordrade i landet eller deras förtroendemän.

2) i skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt överväga och för riksdagen framlägga förslag till de två ämbetsverkens sammanslagning och omdanande till ett kollegium i förstone på tre personer med det arbetsätt och den samverkan, som ovan ifrågasatts.»

Angående motiveringen får utskottet beträffande det i propositionen framlagda förslaget hänvisa till det vid densamma fogade utdraget av statsrådsprotokollet över justitiedepartementensärenden för den 8 mars 1940 samt beträffande de i motionen framlagda förslagen hänvisa till samma motion.

Jämlikt § 96 regeringsformen skall varje lagtima riksdag förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända män, den ene till JO och den andre till MO. Dessa riksdagens ombud skola, efter den instruktion riksdagen för vardera utfärdad, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, MO i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel och JO i vad de eljest skola vid domstolarna samt av ämbets- och tjänstemän tillämpas. Vidare skola JO och MO, enligt den fördelning som nu är sagd, vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som i sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att behörigen fullgöra sina ämbetsplikter. Enligt instruktionen den 14 maj 1915 för JO bör denne förnämligast anmärka och beivra sådana av domare, ämbets- och tjänstemän begångna fel, som synas honom antingen härröra från egen nytta, vrångvisa, våld eller grov försumlighet eller bereda en allmän osäkerhet för medborgares rättigheter. En motsvarande föreskrift finnes i den samma dag meddelade instruktionen för MO; däri understrykes jämväl vikten av att anmärka och beivra sådana fel, som kunna föranleda att anstalter inom försvarsväsendet icke uppfylla sitt ändamål. I anslutning till dessa bestämmelser är i instruktionerna för JO och MO uttalat, att, därest ombudsmannen finner någon domare, ämbets- eller tjänsteman hava felat endast av ovarsamhet, utan vrång avsikt, ombudsmannen må låta bero vid vunnen rättelse eller avgiven förklaring eller vad eljest förekommit i saken. I § 101 regeringsformen är vidare stadgat, att om ledamöter i högsta domstolen eller regeringsrätten finnas hava av egen nytta, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista liv, personlig frihet, ära och egendom, JO eller, om målet från krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning, MO är pliktig — ävensom JK berättigad — att ställa den felande under tilltal vid en särskild domstol, kallad riks-rätten, varom närmare stadgas i § 102 regeringsformen. Då konstitutionsutskottet beslutar ställa någon statsrådets ledamot under tilltal inför riks-rätten, är det enligt § 106 regeringsformen JO som utför åtalet. Enligt § 99 regeringsformen samt de i anslutning därtill givna bestämmelserna i instruktionerna för JO och MO må ombudsmännen, envar när han anser det nödigt för sitt ämbetes utövning, öfvervara domstolars och ämbetsverks överläggningar och beslut, dock utan rättighet att sin mening därvid yttra, ävensom äga tillgång till alla domstolars, ämbetsverks samt ämbets- och tjänstemäns protokoll och handlingar. I nämnda § av regeringsformen stadgas vidare, att skyldighet föreligger för ämbetsmännen i allmänhet att lämna JO och MO handräckning samt för alla fiskaler att utföra åtal, då det av ombudsmannen äskas. I § 100 regeringsformen innehålles stadgande om skyldighet för JO och MO att till varje lagtima riksdag avlämna redogörelse för sin ämbetsförvaltning samt däruti utreda lagskipningens tillstånd i riket, anmärka lagarnas och författningarnas brister och uppgiva förslag till deras förbättring. Valet av JO

och MO förrättas av särskilda av kamrarna utsedda elektor, vilka jämväl för envar av ombudsmännen utse en person till dennes suppleant och eventuella efterträdare. Riksdagens rätt i dessa avseenden utövas mellan riksdagarna av de av riksdagen valda fullmäktige i riksbanken samt av fullmäktige i riksgäldskontoret. JO och MO, vilka enligt § 97 regeringsformen skola så länge de innehava sina ämbeten i alla avseenden anses lika med JK, uppbära f. n. lön med 18,000 kronor årligen. De äga icke rätt till pension i denna sin egenskap.

Enligt § 27 regeringsformen må Konungen till JK nämna en lagfaren, skicklig och oväldig man, som i domarevärv varit nyttjad. Det åligger honom förnämligast att såsom Konungens högste ombudsman föra eller genom de under honom ställda fiskaler låta föra Konungens talan i mål, som röra allmän säkerhet och kronans rätt, samt att å Konungens vägnar hava tillsyn över rättvisans handhavande och i sådan egenskap beivra fel som begås av domare och ämbetsmän. Om JK:s befogenhet med avseende å riksrättsåtal stadgas i §§ 101 och 102 regeringsformen såsom redan antytt. JK tillsättes genom fullmakt och har enligt § 35 regeringsformen förtroendesyssla, varifrån han må entledigas, när Konungen prövar rikets tjänst det fordra. Till JK utgår för närvarande lön enligt lönegraden B 3 i 1939 års civila avlöningsreglemente med 18,000 kronor om året jämte rörligt tillägg. JK är vidare berättigad till tjänste- och familjepension.

Sedan vid flera tidigare riksdagar förevarit frågor berörande JK:s, JO:s och MO:s ämbetsställning, väcktes vid 1937 års riksdag ånyo motioner i ämnet. I anledning av dessa motioner hemställde riksdagen i skrivelse (nr 313) till Kungl. Maj:t, under åberopande av konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, om utredning, med beaktande av i utlåtandet anförda synpunkter, angående JK:s, JO:s och MO:s allmänna ämbetsställning och därmed sammanhängande spörsmål samt om framläggande snarast möjligt för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I detta utlåtande hade utskottet förklarat, att förutsättningar torde finnas för en utredning i syfte att giva de ifrågavarande ämbetsmännen större möjlighet att under mera stadigvarande innehav av ämbetena med kraft utöva desamma, varjämte utskottet anförde följande:

I första hand bör utredningen härom avse JO och MO, men då riksdagens ombudsmäns ställning nära sammanhänger med och delvis beror av JK:s ställning, har det syntts utskottet nödvändigt att även denna, med hänsyn till vad som yrkats i samtliga tre motioner, kommer att omfattas av utredningen; utskottet förutsätter härvid, att också frågan om JK:s kontroll över högre myndigheters verksamhet på sätt tidigare gällt kommer under utredning. JK:s kontroll över den högsta rättsskipningen och förvaltningen har nämligen efter 1840 allt mera trätt i bakgrunden för hans andra uppgift som högsta allmänna åklagare.

Det spörsmål, som främst kräver en lösning, avser JK:s samt de båda ombudsmännens allmänna ämbetsställning, för vilken enligt gällande rätt JK:s skall vara normerande. Det synes utskottet att dessa ämbetsmän, vilka enligt grundlag och instruktion skola utöva kontroll över rikets högsta myn-

digheter med undantag för statsrådet, böra erhålla en ställning, som minst motsvarar den, som tillkommer justitie- och regeringsråd. Både med hänsyn till utövningen av kontroll under ämbetstiden och med hänsyn till önskvärdheten att dessa ämbeten icke, såsom ofta varit fallet, bli genomgångsplatser till de högsta administrativa och judiciella ämbetena, finner utskottet en reglering av förhållandet till dessa senare önskvärd. Utskottet anser utslutet att ytterligare valbarhetsvillkor utöver vad grundlag redan stadgat skulle uppställas, men finner utredning önskvärd, om och vilka åtgärder möjligen kunde vidtagas för att vidga den krets av personer, ur vilken man skall kunna finna de för uppgiften lämpligaste. Att härmed följer en ändrad löneställning för vederbörande, såsom motionsvis vid denna riksdag ifrågasatts, ligger i sakens natur. Utskottet har därvid icke förbisett, att en dylik ändring i löneställning måhända dessutom kan kräva vissa följdregeringar även i fråga om andra med JK och ombudsmännen hittills likställda ämbetsmän; utskottet förutsätter, att dessa spörsmål vid utredningen beaktas.

Då JK är förtroendeämbetsman, men JO och MO skola väljas av varje lagtida riksdag, har naturligt uppstått fråga, om icke de båda sistnämnda skulle kunna väljas för längre tid exempelvis 4 år, motsvarande andrakammarperioden. Utan att taga ställning till denna fråga anser utskottet, att densamma bör vid utredningen upptagas till närmare prövning, varvid dock bör beaktas, att i någon form riksdagens årliga kontroll över sina ombudsmäns allmänna ämbetsförvaltning bevaras. Oavsett om en förlängning av valperioden genomföres eller ej, lärer och vara nödvändigt undersöka, om och på vad sätt pension må kunna beredas en avgående JO och MO efter vissa års tjänstgöring.

I visst samband med frågan om valperioden, men även oberoende därav, tarvar frågan om valsättet en utredning. Valet sker nu genom valmän, som skola förrätta detta samma dag de själva blivit utsedda, varmed kan följa, att det verkliga avgörandet sker under hand i förväg. Det torde därför böra undersökas, om icke valförrättningen må kunna uppskjutas till en senare dag för att bereda tillfälle till överläggningar mellan valmännen, och om i övrigt reglerna för valets förrättande behöva överses.

Inom utskottet har vidare framhållits, att i 1810 års riksdagsordning § 33 endast JO:s berättelse rörande givna lagförklaringar skulle hänvisas till därvarande lagutskottet och att i praxis granskning av JO:s verksamhet i övrigt skedde genom konstitutionsutskottet ända till 1830, då sagda paragraf ändrades därefter, att lagutskottet övertog konstitutionsutskottets förutvarande befattning med denna granskning. Utan något ståndpunktstagande till spörsmålet om vilket utskott, som bör granska ombudsmännens verksamhet eller för dem gällande instruktioner, finner utskottet frågan härom böra beaktas vid en blivande utredning. Ombudsmännens instruktioner böra jämväl undergå granskning.

Även beträffande kontrollen över tryckfriheten synes det utskottet vara önskligt, att en utredning verkställes för att vinna större klarhet och reda ur konstitutionell synpunkt med avseende å JK:s åtalrätt och förhållandet mellan JK och chefen för justitedepartementet. Det konstitutionella ansvar, som nu åvilar justitedepartementets chef, kan bliva illusoriskt, om icke sagda förhållande fullt klarlägges i grundlag. Utskottet finner även en undersökning önskvärd, om ej likställigheten mellan JK samt JO och MO i fråga om rätt och plikt att infinna sig hos domstolar och myndigheter bör föranleda lika grundlagsstadganden.

Huruvida de åtgärder i avseende å JK:s, JO:s och MO:s ämbetsställning, som utskottet anser önskvärda, möjligen kunna annorledes än genom grund-

lagsändringar åvägabringas, lärer komma att av utredningen framgå, och utskottet vill i detta avseende endast framhålla, att, om och i den mån grundlagsändringar kunna ifrågasättas, förslag härom så tidigt måtte bringas under riksdagens prövning, att de kunna slutligt avgöras efter nästa ordinarie andrakammarval.

I anledning av den av riksdagen gjorda framställningen företogs inom justitiedepartementet en utredning i ämnet genom tillkallade sakkunniga. Det av dessa avgivna betänkandet (Statens offentl. utredn. 1939: 7) har lagts till grund för den förevarande propositionen. Denna åsyftar grundlagsändringar endast berörande JO- och MO-ämbetena men icke beträffande JK-ämbetet. Förslaget innebär främst en förlängning av valperioden för riksdagens ombudsmän från ett till fyra år. Riksdagen skall dock beredas möjlighet att före tjänstetidens slut entlediga en ombudsman, som ej längre åtnjuter dess förtroende, på förslag av vederbörande utskott, vilket granskat hans ämbetsförvaltning och funnit honom icke längre förtjänt av riksdagens förtroende. De av riksdagen utsedda elektorerna för val av ombudsmän skola vidare erhålla ett rådrom på tio dagar från det de utsetts till själva valförrättningen. Denna föreslås skola äga rum jämlikt samma regler som gälla för val av talmän. Elektorerna skola enligt propositionen utses i samma ordning som utskotten d. v. s. enligt proportionell metod.

Till stöd för de föreslagna grundlagsändringarna har föredragande departementschefen anfört bl. a. följande:

Riksdagens ombudsmän ha en viktig uppgift inom svenskt statsliv. Såsom en självständig, på riksdagens förtroende stödd myndighet för övervakning och kontroll av rättsskipning och förvaltning intager JO-ämbetet en framträdande ställning, och dess verksamhetsområde har blivit alltmera omfattande efter hand som statsförvaltningen utvidgats. MO-ämbetet har under sin tjugufemåriga tillvaro erhållit en betydelse för kontrollen på försvarsväsendets område, vilken motsvarar den som det äldre ämbetet tillvunnit sig beträffande den civila förvaltningen. På grund av den särskilda beskaffenheten av MO-ämbetets kontrolluppgifter har dess verksamhet utvecklats efter i viss mån andra linjer än JO-ämbetets. Omfattningen av MO-ämbetets arbetsuppgifter liksom ämbetets betydelse ökas uppenbarligen i tider då försvarsväsendet utbygges. Den vid olika tillfällen uppkomna frågan om sammanslagning av de båda ämbetena saknar numera aktualitet.

Syftet med den sakkunnigutredning, för vilken redogjorts i det föregående, har varit att stärka ämbetenas ställning. Med hänsyn till deras betydelse såsom kontrollorgan är det tydligt att synnerlig vikt ligger därpå att befattningarna städse innehavas av personer, vilkas objektivitet och självständighet icke med fog kan dragas i tvivelsmål. I likhet med de sakkunniga anser jag att grund saknas för påståenden att ämbetena försvagats eller att deras oberoende ställning icke är oomtvistlig. Att en sådan uppfattning kunnat göras gällande torde såsom de sakkunniga anfört vara föranlett av att ombudsmännen ofta, efter att blott under kort tid ha innehaft ämbetena, övergå till befattningar som äro förmånligare i ekonomiskt hänseende och erbjuda innehavaren större trygghet. Detta system — som särskilt framträtt i fråga om JO-ämbetet — är otvivelaktigt ur flera synpunkter olämpligt. De sakkunniga ha i sitt betänkande framlagt förslag till åtgärder ägnade att förbättra och trygga ombudsmännens ställning och därige-

nom på ett mera stadigvarande sätt binda dem vid ämbetena. Förslagen innebära främst förlängning av valperioden samt förbättring i löne- och pensionshänseende.

Mot den föreslagna förlängningen av tjänstetiden från ett till fyra år eller således till samma tidslängd som andrakammarperioden kunna väl framställas vissa invändningar. Utan en sådan förlängning torde emellertid syftet att trygga ombudsmännens ställning svårligen kunna uppnås. Den längre ämbetsperioden kan dessutom antagas göra befattningarna mera eftersträfvade och öka möjligheten för riksdagen att på dessa poster behålla sådana kvalificerade ämbetsinnehavare, om vilkas tjänster riksdagen är angelägen. Riksdagen bör dock icke betagas varje möjlighet att under löpande tjänsteperiod entlediga en ombudsman, som icke längre åtnjuter riksdagens förtroende. Enligt de sakkunnigas mening skulle förutsättningen för entledigande vara, att hemställan därom gjorts av det utskott som granskat vederbörandes ämbetsförvaltning. Denna regel synes böra godtagas.

Därest tjänsteperioden förlänges, blir det uppenbarligen av särskild vikt att reglerna om valförfarandet utformas på sådant sätt att största möjliga säkerhet vinnas för att en lämplig person blir utsedd. Med den nu gällande ordningen, enligt vilken de av riksdagen nämnda elektorerna skola förrätta valet samma dag de själva bliva utsedda, kan, såsom av 1937 års konstitutionsutskott framhållits, följa att det verkliga avgörandet sker under hand i förväg. Jag vill därför tillstyrka de sakkunnigas förslag att elektorerna erhålla ett skäligt rådrum från det de utsetts till själva valförrättningen. Denna synes, på sätt ävenledes förordats av de sakkunniga, lämpligen kunna äga rum enligt de regler som gälla för val av kamrarnas talmän. De sakkunniga ha slutligen vad beträffar utseendet av elektorerna — vilket enligt gällande ordning sker genom enkelt majoritetsval inom varje kammare — föreslagit, att i grundlagen införes bestämmelse därom att elektorerna skola utses i samma ordning som gäller för val till utskott, d. v. s. enligt proportionell valmetod. Även detta förslag synes böra genomföras. På den fria överenskommelsens väg ha för övrigt sedan länge vidtagits sådana anordningar, att de olika partierna vid elektorsvalet blivit representerade i förhållande till sin styrka.

Löneförmånerna för riksdagens ombudsmän äro för närvarande ej betydligt lägre än de som tillkomma innehavare av sådana ämbeten, till vilka ombudsmännen ofta övergå efter att några år ha beklätt sina befattningar. De sakkunniga ha förordat en höjning av den nuvarande lönen till belopp motsvarande lönerna för justitieråd och regeringsråd. I samband härmed ha de sakkunniga föreslagit att ombudsmännen erhålla viss rätt till tjänstepension. Även familjepension bör enligt de sakkunniga tillkomma ombudsmännen.

Vad de sakkunniga sålunda förordat i fråga om förbättring av ombudsmännens ekonomiska villkor torde vara av betydelse för vinnande av syftet att stärka ämbetena och minska innehavarnas benägenhet att alltför snart övergå till annan tjänst. Det slutliga avgörandet av löne- och pensionsfrågorna torde emellertid böra anstå till den riksdag, som har att definitivt besluta om grundlagsändringarna. Den närmare regleringen av JO:s och M:s ställning torde lämpligen böra genomföras i ett sammanhang.

I fråga om JK-ämbetet ha de sakkunniga icke framlagt några ändringsförslag. Med hänsyn till likvärdigheten i arbetsuppgifter har hittills den ståndpunkten intagits, att JK och riksdagens ombudsmän borde vara jämställda i fråga om sin allmänna ställning, vilket även gällt löneförmånerna. I det läge, vari frågan för närvarande befinner sig, är jag emellertid icke beredd att framlägga något förslag beträffande JK-ämbetet.

Utskottet. De i propositionen föreslagna grundlagsändringarna finner utskottet väl ägnade att bidra till det stärkande av JO:s och MO:s ställning, för vilket riksdagen år 1937 uttalat sig. Riksdagens ombudsmän hava så betydelsefulla uppgifter i svenskt statsliv, att stora krav på självständighet och objektivitet måste kunna ställas på dem. På sina håll har emellertid den — visserligen felaktiga — föreställningen uppkommit, att ämbetena försvagats eller att deras oberoende ställning icke är oomtvistlig. Anledningen härtill torde främst vara att söka i det förhållandet, att ombudsmännen ofta efter en ganska kort tjänstgöringstid övergått till andra förmånligare eller tryggare ämbeten, ett system som otvivelaktigt ur flera synpunkter är olämpligt. Den i propositionen i syfte att förbättra ombudsmännens ställning föreslagna åtgärden med förlängning av deras tjänstetid från ett till fyra år kan emellertid endast vara ett led i strävandet att på ett mera stadigvarande sätt binda dem vid ämbetena. Härför erfordras jämväl, såsom utskottet redan tidigare framhållit, en förbättring av deras avlöningsförmåner. De i förevarande fråga inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga hava ytterligare understrukt detta samt förordat en höjning av ombudsmännens löner till belopp motsvarande justitie- och regeringsråds. Utskottet delar föredragande departementschefens mening om att avgörandet i löne- och pensionsfrågorna lämpligen bör anstå till den riksdag, som definitivt beslutar om grundlagsändringarna på förevarande område, varigenom det slutliga ställningstagandet till föreliggande spörsmål alltså kommer att äga rum i ett sammanhang. Vad härefter beträffar JK-ämbetet har intet förslag angående detta framlagts i propositionen. De skäl, som de sakkunniga och föredragande departementschefen anfört härutinnan, har utskottet funnit bärande.

Mot det i propositionen framlagda grundlagsändringsförslagets avfattning har utskottet intet att invända. I detta sammanhang vill utskottet uttala, att de föreslagna lydelseerna av § 97 andra stycket regeringsformen och § 42 mom. 2 riksdagsordningen böra så förstås, att hemställan om JO:s eller MO:s entledigande endast skall kunna göras i vederbörande utskotts utlåtande angående granskningen av ombudsmännens förvaltning och på grund av iakttagelser, gjorda vid denna granskning.

Utskottet, som funnit vad i motionen I:174 anförts icke böra föranleda någon ändring i det kungl. förslaget eller eljest någon riksdagens åtgärd, hemställer alltså,

- 1) att riksdagen, med bifall till den föreliggande propositionen, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt av § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

Regeringsformen.

Regeringsformen.

§ 96.

§ 96.

Varje lagtima riksdag skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända män, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egen- skap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för vardera ut- färdat, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, militieom- budsmannen i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel och justitieombudsmannen i vad de eljest skola vid domstolarna samt av ämbets- och tjänstemän tillämpas, ävensom att enligt den fördelning nu är sagd vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångs- ordning för aktorer utstaka.

Riksdagen skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända medborgare, den ene såsom justitieombudsman och den andre så- som militieombudsman, att i egen- skap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för vardera ut- färdat, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, militieom- budsmannen i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna samt av äm- bets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslag- na medel och justitieombudsmannen i vad de eljest skola vid domstolarna samt av ämbets- och tjänstemän till- lämpas, ävensom att enligt den fördel- ning nu är sagd vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller under- låtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rätte- gångsordning för aktorer utstaka.

§ 97.

§ 97.

Justitieombudsmannen och militie- ombudsmannen, som, så länge de sina ämbeten innehava, skola i alla avse- enden anses lika med Konungens justitiekansler, väljas på sätt riks-

Justitieombudsmannen och militie- budsmannen väljas å lagtima riksdag för tid och på sätt riksdagsordningen stadgar; och bör därvid jämväl för en var av dem utses en ställföreträdare

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

dagsordningen stadgar; och bör därvid jämväl för en var av *dessa riksdagens ombudsmän* utses en *man* av de egenskaper, som hos ombudsmannen erfordras, *alt honom efterträda, ifall han, innan nästföljande lagtima riksdag anställt nytt val av ombudsman, skulle med döden avgå, samt att utöva ämbetet under den tid, ombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad.*

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen, *under det riksdag är församlad,* avsäger sig det erhållna förtroendet *eller med döden avgår,* skall riksdagen i ämbetet *genast insätta den man, som blivit till efterträdare utsedd.* Skulle ombudsmans utsedde efterträdare, *under riksdag,* avsäga sig det erhållna förtroendet *eller i ombudsmansämbetet insät- tas eller med döden avgå,* utväljes, *på ovan stadgade sätt, en annan behörig man i hans ställe.* Inträffar *något av dessa fall emellan riksdagarna,* skall riksdagens rätt härutinnan genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret *utövas.*

Riksdagsordningen.

§ 42.

2. *Ett av lagutskotten skall ock granska justitieombudsmannens och militieombudsmannens avgivna redogörelser, ävensom deras ämbetsdiarier*

Bihang till riksdagens protokoll 1940. 5 saml.

av de egenskaper, som hos ombudsmannen erfordras, *att i dennes ställe utöva ämbetet i de fall instruktionen angiver.*

Skulle ombudsman eller ställföreträdare ej längre åtnjuta riksdagens förtroende, må riksdagen, på hemställen av det utskott som granskat hans ämbetsförvaltning, entlediga honom utan avbidan å utgången av den tid för vilken han blivit vald.

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet *eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall, om lagtima riksdag är församlad, denna samt, om så icke är fallet, närmast därefter sammanträdande lagtima riksdag för- rätta nytt val av ombudsman.* Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet *eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under det lagtima riksdag ej är församlad,* riksdagens rätt härutinnan *utövas* genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

Riksdagsordningen.

§ 42.

2. *Det tillkommer ock lagutskott att granska justitieombudsmannens och militieombudsmannens avgivna redogörelser, ävensom deras ämbets-*

2 avd. Nr 18—19.

(Nuvarande lydelse.)

och registratur, samt med utlåtande däröver till riksdagen inkomma.

— — — — —

(Föreslagen lydelse.)

diarier, *protokoll* och registratur, samt med utlåtande däröver till riksdagen inkomma. *Skulle utskottet av granskningen finna, att ombudsman eller hans ställföreträdare icke är förtjänt av riksdagens förtroende och fördenskull bör skiljas från sin befattning utan avbidan å utgången av den tid för vilken han blivit vald, skall utskottet i sitt utlåtande hos riksdagen härom göra hemställan.*

— — — — —

§ 68.

Till följd av regeringsformens 96 § skall varje lagtima riksdag förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända män, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenskap av riksdagens ombud hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad av domare, ämbets- och tjänstemän samt att inför den riksrätt, som i bemälda grundlags 102 § till dess inrättning och göromål beskrives, eller vid andra vederbörliga domstolar, i laga ordning tilltala dem, som i sina ämbetens utövning anses av väld, mannamån eller annan orsak hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra.

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen, vilkas rättigheter och åligganden ytterligare så väl i regeringsformen som genom särskild för en var av dem utfärdad instruktion utstakas, väljas var för sig av fyrtioåtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra. Dessa valmän, vilka böra till valförrättningen sammanträda samma dag, då de blivit utsedda,

§ 68.

Till följd av regeringsformens § 96 har riksdagen att förordna en justitieombudsman och en militieombudsman av de egenskaper där angivas. Dessa riksdagens ombudsmän väljas å lagtima riksdag för tiden från valet till dess sådant val under fjärde året därefter försiggått.

Val av justitieombudsman och militieombudsman verkställles genom fyrtioåtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra på sätt om val till utskott är stadgat. Dessa valmän skoia sammanträda till valförrättningen senast å tionde dagen efter den, då de blivit utsedda. Vid valet gälle enahanda bestämmelser som för val av kamrarnas talmän.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

och ej må åtskiljas förr än valen äro fulländade, skola först samfällt, medelst slutna sedlar, var för sig föreslå den man, som de anse böra komma under omröstning. Falla därvid rösterna till mer än hälften på en man, är han behörigen vald. Äro åter rösterna så delade mellan flera, att sådan pluralitet för någon icke äger rum, anställles ny omröstning med slutna sedlar till antagande av den, som de flesta rösterna erhållit, eller, om han icke antages, av den, som näst honom blivit av de flesta kallad o. s. v. Skulle, sedan alla omröstningarna sålunda försiggått, likväl ingen hava erhållit den här föreskrivna pluralitet, anställles ny omröstning över alla dem, som vid den första omröstningen blivit satta i fråga; skolande den, som erhållit de flesta rösterna, anses behörigen vald.

Valmännen böra vid samma tillfälle, då justitieombudsmannen och militieombudsmannen utses, och på enahanda sätt för en var av dessa riksdagens ombudsmän välja en man av de egenskaper, som hos ombudsmannen erfordras, för att honom efterträda, ifall han, innan nästa lagtima riksdag anställt nytt val av ombudsman, skulle med döden avgå, samt att utöva ämbetet under den tid ombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen, under det riksdag är församlad, avsäger sig förtroendet, eller med döden avgår, insätter riksdagen genast i ämbetet den man, som blivit till efterträdare utsedd. Skulle ombudsmans utsedde

Valmännen böra vid samma tillfälle, då ombudsman utses, och på enahanda sätt välja en ställföreträdare för honom. Ställföreträdare utses för tiden till dess nytt val av vederbörande ombudsman äger rum.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall, om lagtima riksdag är församlad, denna samt, om så

(Nuvarande lydelse:)

efterträdare, under riksdag, avsäga sig det erhållna förtroendet eller i ombudsmansämbetet insätts eller med döden avgå, utväljes på ovan stadgade sätt en annan behörig man i hans ställe.

Inträffar något av dessa fall mellan riksdagarna skall riksdagens rätt härutinnan genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utövas.

(Föreslagen lydelse:)

icke är fallet, närmast därefter sammanträdande lagtima riksdag, för tid och på sätt ovan stadgas, förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum för tid och på sätt ovan är föreskrivet, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under det lagtima riksdag ej är församlad, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

2) att motionen I: 174, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 maj 1940.

På konstitutionsutskottets vägnar:

GUSTAF ADOLF BJÖRKMAN.

Närvarande: herrar Hallén, Gustaf Adolf Björkman, Oscar Gottfrid Karlsson*, Sandegård, Per Andersson, Herlitz, Källman, Thulin, Nils Andersson, Öman*, Albertsson, Lindskog*, Fast*, Vougt, Arnemark, Nordström i Torsby, Eriksson i Toftered, Nilsson i Göteborg och Wolgast.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.